

บ้านมดตะนอย: ชุมชนเข้มแข็ง สร้างสุขยั่งยืนจากทะเลสู่ชีวิต

ปรีชา ชายทุย

บริบทพื้นที่และสภาพปัญหาของชุมชน/ตำบล

ชุมชนบ้านมดตะนอย ตั้งอยู่ในตำบลเกาะลิบงเป็นชุมชนที่ย้ายถิ่นฐานมาจากประเทศมาเลเซีย นับถือศาสนาอิสลาม 100% ชุมชนที่ติดชายฝั่งทะเลอันดามัน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก พื้นที่ของชุมชนส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่ติดป่าชายเลน/เจ้าท่า/เขตห้ามล่า ด้วยเหตุนี้ ชุมชนบ้านมดตะนอยจึงมีความเดือดร้อนหลายด้าน เช่น ด้านที่อยู่อาศัยที่ไม่สามารถขยายพื้นที่ได้เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ของรัฐ เขตห้ามล่า ป่าชายเลน เจ้าท่า ฯลฯ บ้านทรุดโทรม ครอบครัวครัวขยายเพิ่มขึ้นแต่ไม่มีพื้นที่ในชุมชน นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำใช้ไม่เพียงพอต่อการใช้น้ำเนื่องจากในชุมชนมีแอ่งน้ำแอ่งเดียวแต่ต้องใช้ร่วมกับหลายตำบล ถนนภายในชุมชนมีความคับแคบ ทำการจราจรมีความล่าช้าหรือเกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง และไฟส่องสว่างทางถนนไม่เพียงพอ ท่าเทียบเรือมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้าน และปัญหาที่เกิดขึ้นจากภัยพิบัติธรรมชาติซึ่งในช่วงปีที่ผ่านมามีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ทำให้บ้านเรือนเกิดความเสียหายมากกว่า 17 หลังคาเรือน ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีพื้นที่ในการสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ และยังมีพื้นที่ที่มีความเสี่ยงหรือพื้นที่สีแดงเพิ่มขึ้นอีก และคาดว่าในปีต่อไป ไปอาจเกิดภัยพิบัติที่รุนแรงกว่าปีที่ผ่านมา

การพัฒนาที่อยู่อาศัยและการปรับสภาพแวดล้อมในชุมชน

กลุ่มบ้านมั่นคงบ้านมดตะนอยตำบลเกาะลิบงอำเภอกันตังจังหวัดตรัง ได้ดำเนินกิจกรรมกลุ่มและเข้ากระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยตามโครงการบ้านมั่นคงตั้งแต่ปี 2556 โดยมี 311 ครัวเรือน เป็นสมาชิก 237 ครัวเรือน งบประมาณ 11,306,500 บาท รูปแบบการพัฒนาเป็นการสร้างใหม่และปรับปรุงซ่อมแซมที่ดินเดิม โดยได้รับการอนุญาตให้ดำเนินการในพื้นที่ป่าชายเลน เพื่อสร้างบ้านที่มั่นคง รวมถึงการก่อสร้างระบบสาธารณูปโภค เช่น ลานกีฬา

อาคารอเนกประสงค์ ประปา ปรับปรุงสถานที่สอนศาสนา บ่อกำจัดไขมันครัวเรือน สะพานโชนวังทอง คูระบายน้ำ ถนนทางเท้าโชน 7 โชน 8 ลานจอดรถกูโบร์และธนาคารขยะ นอกจากนี้ผลจากการรวมกลุ่มอย่างเป็นระบบได้ส่งเสริมให้เกิดกลุ่มวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนบ้านมดตะนอย และสร้างความเชื่อมั่นจากภายนอกทำให้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรภาครัฐ

การพัฒนาคุณภาพชีวิต “บ้านที่ให้มากกว่าคำว่าบ้าน”

มิติด้านกายภาพ : หลังจากดำเนินการสร้างบ้านแล้ว ทางกลุ่มได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในมิติด้านกายภาพโดยเน้นการปรับปรุงและพัฒนาสภาพแวดล้อมในชุมชนให้สะอาด เป็นระเบียบ และเอื้อต่อการอยู่อาศัยอย่างปลอดภัยและยั่งยืน ชุมชนได้ดำเนินกิจกรรมหลายด้านอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดบ้านให้เป็นที่รองรับนักท่องเที่ยว และมีใช้สอยพื้นที่ในการปลูกผักไว้ใช้ในครัวเรือน ทางกลุ่มได้ร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่น อบต. รพ.สต. อสม. และโรงเรียน

มิติสังคม : ชุมชนบ้านมดตะนอยได้พัฒนาการรวมกลุ่มและการดูแลซึ่งกันและกันอย่างแข็งขันผ่านระบบการออมทรัพย์ โดยมีการจัดตั้ง **"กลุ่มออมทรัพย์"** เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนยามจำเป็นสำหรับสมาชิก เช่น การซ่อมแซมบ้านเรือนที่ได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติ รวมถึงการสนับสนุนกิจกรรมและสวัสดิการต่างๆ เช่น การช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางและผู้สูงอายุ การเยี่ยมเยียนผู้ป่วยภายในชุมชน การมอบทุนการศึกษาแก่เด็ก และการช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากภัยพิบัติธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนในการดูแลซึ่งกันและกันอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ชุมชนยังเป็นพื้นที่เรียนรู้และความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เช่น ประมงจังหวัด สนับสนุนทุนหมุนเวียนอุปกรณ์ประมง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สนับสนุนศูนย์เรียนรู้การเพาะเลี้ยงสาหร่ายพวงองุ่น ศูนย์เรียนรู้การทำประมงอย่างรับผิดชอบ ธนาคารปูม้า แปรรูปอาหารทะเล เทคโนโลยีเรื่องการท่องเที่ยว ทช. SCG. ททท.ตรัง มูลนิธิอันดามัน ทกจ.ตรัง สมาคมประมงพื้นบ้านตรัง ฯลฯ

การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนบ้านมดตะนอย : ชุมชนบ้านมดตะนอยให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์จากโครงการ **"บ้านมั่นคง"** ที่สมาชิกบางส่วนปรับปรุงบ้านเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้ง **"กลุ่มวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชน"** เพื่อกระจายรายได้ให้กับคนในพื้นที่ โดยมี **รีสอร์ทชุมชน** เป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่สร้างงานและรายได้เสริมให้กับสมาชิกไม่เพียงเท่านี้ ชุมชนยังส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสิ่งของเหลือใช้จากการประมง เช่น **อวน แห พลาสติก และขยะทะเล** โดยจัดให้ความรู้ในการผลิตเป็น **กระเป๋** ซึ่งรายได้จากการผลิตกระเป๋าเหล่านี้ได้กลายเป็นรายได้เสริมสำคัญให้กับสมาชิกหลังจากที่ออกทะเลจับสัตว์น้ำ ถือเป็นการสร้างอาชีพควบคู่ไปกับการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : หลังจากชุมชนมตตะนอยมีบ้านที่มั่นคงแข็งแรง ก็ตระหนักดีว่าวิถีชีวิตริมชายฝั่งที่อาศัยการประมงนั้นจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต้นน้ำ แหล่งอาหาร และแหล่งประกอบอาชีพอย่างยิ่ง นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ ได้เข้ามาแนะนำหลักคิด **"รับ ปรับ ใช้"** ซึ่งหมายถึงการรับความรู้ใหม่ ๆ แล้วนำมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของพื้นที่ โดยชุมชนได้เริ่มปรับเปลี่ยนมาใช้เครื่องมือประมงที่ถูกต้องภายใต้หลักการสำคัญคือ **"การทำประมงแบบรับผิดชอบ"** เพื่อให้เกิดความยั่งยืนทั้งต่อทรัพยากรทางทะเลและอาชีพของคนในชุมชน

การทำประมงอย่างรับผิดชอบ : เรือประมงต้องขึ้นทะเบียนกับกรมเจ้าท่า เครื่องมือประมงต้องตามกฎหมาย กำหนดและต้องทำตามกฎระเบียบของชุมชนโดยเฉพาะอวนจับปูม้าไม่ต่ำกว่า 4 นิ้ว รอบปูม้าไม่ต่ำกว่า 2.5 นิ้ว เรือต้องสะอาดไม่มีคราบน้ำมันหรือน้ำมันยางทาเรือที่สามารถเจือปนติดกับปูและสัตว์น้ำอื่นๆ ต้องมีอุปกรณ์สำหรับใส่ปู พร้อมออกซิเจนเลี้ยงปูเป็น ถึงจะมองเป็นการยุ่งยากแต่ก็สามารถเพิ่มมูลค่าของสัตว์น้ำที่จับมาได้ ผู้บริโภคก็พร้อมที่จะจ่ายเพื่อสุขภาพและความปลอดภัย การทำประมงอย่างรับผิดชอบจากต้นทางถึงปลายทาง และสร้างกฎกติกาของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรทะเลร่วมกัน ดังนี้ 1) ห้ามทำการประมงอวนชักอวนพับตลิ่งอวนปลากระเบน 2) ห้ามตัดไม้บริเวณชายหาด 3) ห้ามดำหัวชักดินด้วยเครื่องลง 4) ห้ามวางอวนสามชั้นบริเวณหญ้าทะเล 5) ห้ามเก็บหอยชักตีนขนาดเล็ก 6) ห้ามทำการประมงใช้ไม้กระทุ้งน้ำ 7) กำหนดพื้นที่แนวเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำไว้อ่อน 8) จัดตั้งชุดเฉพาะกิจเฝ้าระวังพื้นที่ชายฝั่งทะเลโดยชุมชนมีส่วนร่วม 9) ผู้ใดฝ่าฝืนทำการประมงผิดกฎหมายยึดเครื่องมือประมง

ชุมชนบ้านมดตะนอยได้ให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูและการจัดการทรัพยากร เช่น โครงการฟื้นฟูหญ้าทะเล / ป่าโกงกาง/ธนาคารปูม้า โดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในการฟื้นฟู เพราะทรัพยากรเหล่านี้มีความสำคัญกับชุมชนเป็นอย่างสูง ด้านอาชีพรายได้ ด้านคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

การปลูกโกงกางปลูกหญ้าทะเล : การจัดการสิ่งแวดล้อมทางชุมชนบ้านมดตะนอยได้มีการปลูกโกงกางปลูกหญ้าทะเลเพื่อสร้างความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรและเป็นฟืนฟูบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน เป็นแหล่งรายได้แหล่งอาหาร และพื้นที่ขยายพันธุ์ไม่ว่าหญ้าทะเลหรือป่าโกงกางมีความสำคัญต่อชาวประมงพื้นบ้านและเป็นแหล่งอาหารของพะยูน นอกจากนี้ก็ยังมีการสร้างบ้านปลาและธนาคารปูม้าเพื่อความมั่นคงและยั่งยืนให้กับคนในชุมชน

ผลหรือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

หลังจากมีระบบการออมทรัพย์และกองทุนสวัสดิการที่คอยดูแลสมาชิก เช่น การเยี่ยมผู้ป่วยและผู้สูงอายุ มอบทุนการศึกษาให้เด็กด้อยโอกาส รวมถึงช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ ชุมชนก็ยังได้พัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอื่นๆ อีกมาก มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพวิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสร้างรายได้เสริม พร้อมพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้มั่นคงและ

เป็นระเบียบมากขึ้น ทั้งการสร้างถนน ลานกีฬา ธนาคารขยะ อาคารเอนกประสงค์ รวมถึงระบบจัดการขยะ บ่อบำบัดน้ำเสีย และบ่อกำจัดไขมันครัวเรือน

นอกจากนี้ ชุมชนยังให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ด้วยกิจกรรมอย่างการปลูกหญ้าทะเล ปลูกป่าโกงกาง สร้างบ้านให้ปลา และจัดตั้งธนาคารปูม้า เพื่อความมั่นคงทางอาหาร อาชีพ และรายได้ การดำเนินงานเหล่านี้ทำให้ชุมชนบ้านมดตะนอยได้รับการยอมรับและการสนับสนุนจากหลายหน่วยงาน ทั้งจากภาครัฐและเอกชน เช่น กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (ทช.), ประมงตรัง, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตรัง, SCG และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ความภาคภูมิใจ

นอกเหนือจากความภูมิใจที่มีการเปลี่ยนแปลงทำให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ได้มีอาชีพเสริม มีรายได้เพิ่ม และผู้ด้อยโอกาสทางคุณทรัพย์ได้มีที่อยู่อาศัยที่ดีขึ้น เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้ให้ความเชื่อมั่นกับกลุ่มแล้ว **สิ่งที่ภาคภูมิใจที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ**เป็นหัวใจสำคัญในการสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนและท้องทะเล ยกตัวอย่างเช่น การผลิตกระเปาะจากขยะทะเล ที่ไม่เพียงแค่สร้างรายได้เสริมให้แก่สมาชิกชุมชนและผู้ด้อยโอกาส ทำให้พวกเขามีอาชีพและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่ยังเป็นการจัดการขยะจากท้องทะเลอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้สัตว์น้ำปลอดภัยและระบบนิเวศทางทะเลกลับมาสมบูรณ์ ชุมชนมีความภาคภูมิใจกับการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกนี้ ซึ่งได้รับการยอมรับและความเชื่อมั่นจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน สะท้อนให้เห็นว่าเมื่อคน ชุมชน และธรรมชาติร่วมมือกัน สุขและความยั่งยืนก็เกิดขึ้นได้จริง

ปัญหาอุปสรรคระหว่างทางและข้อเสนอแนะทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่รุนแรงขึ้น ทำให้มี **17 ครัวเรือน** ได้รับผลกระทบจากพายุเมื่อวันที่ 17 กันยายน 2567 บ้านเรือนเสียหายและยังคงรอการจัดสรรที่อยู่อาศัยใหม่ เนื่องจากเดิมอาศัยอยู่ริมชายหาด กลุ่มคนเหล่านี้ รวมถึงครัวเรือนขยายกำลังต้องการที่อยู่อาศัยที่ถาวรในระยะยาว และมีบ้านบางส่วนที่เริ่มทรุดโทรม แนวทางการแก้ไขปัญหที่สำคัญคือ การ **พูดคุยกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง** เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดิน และขอรับการสนับสนุนจาก **พอช.** (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน) ในการซ่อมแซมบ้านเรือนที่เสียหาย เพื่อให้ผู้ประสบภัยมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงและปลอดภัยในอนาคต โดยให้ พอช. สนับสนุนงบประมาณในการซ่อมสร้างบ้านเพิ่มขึ้น สนับสนุนค่าแรงในการซ่อม สร้างบ้าน เป็นสื่อกลางในการประสานหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ดินหรือเรื่องบ้านให้มาหาข้อตกลงร่วมกันในการแก้ไขปัญหาดินและที่อยู่อาศัย และให้มีการช่วยเหลือหมู่บ้านที่ไม่ได้รับโครงการต่อไป

